

6. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/984_011/page.

7. Консолідована версія договору про ЄС та договору про функціонування ЄС (Лісабонська угода про внесення змін в Угоду про ЄС й Угоду про заснування Європейської Спільноти). URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/MU10267?an=4&q=%D0%9B%D1%96%D1%81%D0%B0%D0%B1%D0%BE%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0%20%D1%83%D0%B3%D0%BE%D0%B4%D0%B0&snippet_id=snippet_1201839.

8. Модернізація системи державної підтримки суб'єктів господарювання в Україні. К.: НІСД, 2013. 28 с.

9. Игонина Л.Л. Инвестиции: учеб. пособ.; под. ред. д-ра экон. наук, проф. В.А. Слепова. М.: Экономист, 2004. 478 с.

10. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18.09.1991 № 1560-XII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1560-12>.

11. Фінансовий механізм структурної модернізації економіки України: монографія / за заг. ред. С.В. Онишко, В.П. Унінець-Ходаківської. Ірпінь: НУ ДПС України, 2013. 606 с.

УДК 336.14

Мискін Ю.І.,

кандидат економічних наук, доцент,
докторант кафедри фінансів,

Університет державної фіскальної служби України

Мискіна О.О.,

кандидат економічних наук,
доцент кафедри податкової політики,

Університет державної фіскальної служби України

Шевчук С.В.,

кандидат економічних наук,
докторант кафедри економіки підприємства,

Університет державної фіскальної служби України

ХАРАКТЕРИСТИКА ПРИНЦИПІВ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ФІСКАЛЬНО-РЕГУЛЯТОРНОГО ПОТЕНЦІАЛУ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ

Мискін Ю.І., Мискіна О.О., Шевчук С.В. Характеристика принципів формування та реалізації фіскально-регуляторного потенціалу бюджетної політики. У статті розкрито сутність фіскально-регуляторного потенціалу бюджетної політики. Запропоновано авторський підхід до систематизації принципів формування та реалізації фіскально-регуляторного потенціалу бюджетної політики. За базову класифікаційну ознаку вибрано зв'язок зі структурними елементами бюджетної політики з позиції наукового підходу. Відповідно до неї виділено п'ять груп принципів. Кожен із них детально охарактеризовано.

Ключові слова: принципи, фіскально-регуляторний потенціал, бюджетна політика, формування бюджетної політики, реалізація бюджетної політики.

Мыскин Ю.И., Мыскина О.А., Шевчук С.В. Характеристика принципов формирования и реализации фискально-регуляторного потенциала бюджетной политики. В статье раскрыта сущность фискально-регуляторного потенциала бюджетной политики. Предложен авторский подход к систематизации принципов формирования и реализации фискально-регуляторного потенциала бюджетной политики. Базовым классификационным признаком выбрана связь со структурными элементами бюджетной политики с позиции научного подхода. В соответствии с ним, выделены пять групп принципов. Каждый из них подробно охарактеризован.

Ключевые слова: принципы, фискально-регуляторный потенциал, бюджетная политика, формирование бюджетной политики, реализация бюджетной политики.

Myskin Y.I., Myskina O.O., Shevchuk S.V. Characteristics of the principles of the formation and implementation of the fiscal and regulatory potential of fiscal policy. The article reveals the essence of the fiscal and regulatory potential of fiscal policy. The author's approach to systematization of principles of formation and realization of fiscal and regulatory potential of fiscal policy is proposed. The basic classification feature is the "connection with structural elements of fiscal policy from the standpoint of a scientific approach". In accordance with it, there are five groups of principles. Each of the latter is described in detail.

Key words: principles, fiscal and regulatory potential, fiscal policy, fiscal policy making, implementation of fiscal policy.

Постановка проблеми. Ефективність вітчизняної бюджетної політики значною мірою залежить від дотримання принципів формування та реалізації її фінансово-регуляторного потенціалу. Проте серед поглядів науковців сьогодні відсутня єдність у трактуванні сутності та логіки систематизації таких принципів, тому нагальною є потреба у розробленні єдиного підходу до обґрунтування та групування принципів формування та реалізації фінансово-регуляторного потенціалу бюджетної політики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми обґрунтування та систематизації принципів бюджетної політики завжди знаходилися у колі наукових інтересів провідних учених-економістів. Серед останніх досліджень варто відзначити роботи А.О. Бояра [1], І.М. Боярко [2], Д.В. Веремчука [3], О.В. Дейнеки [2], В.Г. Дем'янишина [4], Н.А. Дехтяра [2], М.М. Єрмошенка [5], А.А. Мазаракі [6], Ю.В. Пасічника [7], Л.Б. Рябушки [3]. Їх наукові здобутки з окресленої проблематики є цінними та корисними. Проте основну увагу вчені спрямовують на визначення принципів саме бюджетної політики, тоді ж як принципи формування та реалізації фінансово-регуляторного потенціалу бюджетної політики залишаються недослідженими.

Формулювання цілей статті. Мета статті – визначити, систематизувати та охарактеризувати принципи формування та реалізації фінансово-регуляторного потенціалу бюджетної політики.

Вклад основного матеріалу. Перш ніж характеризувати сутність принципів формування та реалізації фінансово-регуляторного потенціалу бюджетної політики, вважаємо за необхідне акцентувати увагу на розумінні сутності останнього. Під ним ми розуміємо «гносеологічно-функціональну характеристику бюджетної політики, яка проявляється через конгломерат: ресурсів бюджетного механізму; умов, у яких формується та реалізується бюджетна політика; можливостей у контексті реальності досягнення поставленої мети через дію управлінського впливу; а також здатності суб'єктів формування та реалізації бюджетної політики до ефективного управлінської діяльності» [8, с. 81].

Своєю чергою, під принципами розуміються «основні вихідні положення якої-небудь наукової системи, теорії, ідеологічного напрямку; особливості, покладені в основу створення або здійснення чого-небудь, спосіб створення або здійснення чогось; переконання, норми, правила, якими керується хто-небудь у житті, поведінці» [9, с. 693].

Виходячи з наведеного трактування, принципи є першоосновою теоретичного обґрунтування формування та практичної реалізації бюджетної політики. Вчені-економісти, які комплексно та системно досліджували бюджетну політику, приділяли особливу увагу принципам, хоча єдність у їхніх поглядах відсутня.

По суті, сьогодні можна виділити три підходи до ідентифікації принципів бюджетної політики:

– ототожнення принципів бюджетної політики з принципами бюджетної системи (О.А. Бояр, І.М. Боярко, Д.В. Веремчук, О.В. Дейнека, Н.А. Дехтяр, Л.Б. Рябушка);

– трактування принципів бюджетної політики як похідних від принципів бюджетної системи (Ю.В. Пасічник);

– формування принципів бюджетної політики як окремої та цілісної системи (В.Г. Дем'янишин).

Напрацювання науковців є теоретично значимими та практично цінними, проте вони не акцентують увагу на фінансово-регуляторному потенціалі бюджетної політики, що, на нашу думку, не дає змоги повноцінно зосередити увагу на пріоритетності функціональності над сервісними процесами та елементами систем супроводження теоретичної концептуалізації та практичної реалізації бюджетної політики.

Виходячи із зазначеного вище, вважаємо за необхідне осмислити принципи формування та реалізації фінансово-регуляторного потенціалу бюджетної політики на кожному з етапів її розроблення та практичного впровадження (табл. 1).

Розглянемо кожен із принципів більш детально.

Принцип мозаїчності передбачає, що фундаментальною основою для формування фінансово-регуляторного потенціалу бюджетної політики повинен бути світогляд, за якого всі його змістовні елементи визначено та усвідомлено взаємопов'язані між собою. При цьому визначеність взаємозв'язків може бути як однозначною (сформованою та незмінною у часі), так і множинною (статистично впорядкована матриця, на основі якої, відповідності до конкретних управлінських запитів та умов зовнішнього та внутрішнього середовища об'єкта управління, формується чітко визначена логіка взаємозв'язків). Протилежністю принципу мозаїчності є калейдоскопічне світосприйняття, за якого допускається відсутність визначених та усвідомлених зав'язків між змістовними елементами світогляду.

Принцип богоцентризму ґрунтується на тому, що світоглядні засади, які закладаються в основу формування фінансово-регуляторного потенціалу бюджетної політики, повинні базуватися на усвідомленні єдності світу як сукупності взаємозалежних систем і процесів, в яких людина є одним з елементів цілісної системи. Протилежним принципу богоцентризму є принцип Я(его)-центризму, згідно з яким людина себе і свої бажання ставить у центр світосистеми.

Згідно з принципом богоцентризму, фінансово-регуляторний потенціал бюджетної політики, який, по суті, формується людьми для людей, першочергово повинен бути зорієнтованим на збереження (або не пригнічення) наявної світосистеми, і лише після цього забезпечувати реалізацію своїх прямих функцій.

Принцип коеволюції формування фінансово-регуляторного потенціалу бюджетної політики базується на тому, що цілеспрямованість останньої повинна орієнтуватися не лише на задоволення економічних викликів сьогодення, а й на забезпечення збалансованого розвитку природних, соціальних та економічних систем у межах єдиної та цілісної мозаїчної філософії.

Принцип тандемності передбачає, що алгоритм визначення остаточного рішення щодо формування фінансово-регуляторного потенціалу бюджетної політики повинен ґрунтуватися не просто на арифметичній більшості голосів, а на узгодженні різних поглядів і відпрацюванні єдиного колективного рішення. Однією з основних умов дотримання даного принципу є привалювання державницьких позицій над корпоративними інтересами у суб'єктів формування бюджетної політики.

Принцип справедливості формування фінансово-регуляторного потенціалу бюджетної політики базується

Таблиця 1

Принципи формування та реалізації фіскально-регуляторного потенціалу бюджетної політики на кожному з етапів її розроблення та практичного впровадження

Класифікація бюджетної політики за ознакою «послідовність здійснення»	Основні елементи науки	Структурні елементи бюджетної політики з позиції наукового підходу	Принципи формування та реалізації фіскально-регуляторного потенціалу бюджетної політики
Формування бюджетної політики	Методологія	Концепція	Мозаїчності
			Богоцентризму
			Коеволюції
			Тандемності
			Справедливості
	Теорія	Стратегія	Науковості
			Гуманізму
			Демократизму
			Історизму
			Матеріалізму
			Безперервності
			Реальності
			Системності
			Комплексності
Реалізація бюджетної політики	Практика	Формалізація і стандартизація	Рівності юридичних і фізичних осіб перед законом
			Законності
			Оккама
			Неупередженості (об'єктивності)
		Практичне впровадження	Взаємної відповідальності держави, юридичних і фізичних осіб
			Компетентності
			Транспарентності
		Оцінка ефективності	Ефективності
			Результативності
			Відповідальності
Зіставності і порівняльності			
			Обов'язковості
			Гласності

на стратегічному баченні щодо викорінення експлуатації однією людиною іншої. Основними орієнтирами і критеріями досягнення такого стану соціально-економічних відносин між людьми є середній хронологічний вік людини, психіка якої характеризується людським типом ладу, та частка людей, які досягнули людського типу ладу психіки у загальній кількості людей.

Принцип науковості передбачає теоретичне обґрунтування причинно-наслідкових зв'язків між явищами, процесами та подіями життєдіяльності людей як базису та необхідної умови для формування фіскально-регуляторного потенціалу бюджетної політики. Цей принцип вимагає ідентифікації світоглядних пріоритетів, на досягнення яких спрямовується бюджетна політика, та визначеності в теоріях, на основі яких вона буде формуватися.

Принцип гуманізму ґрунтується на твердженні, що кінцевою метою формування фіскально-регуляторного потенціалу бюджетної політики є поліпшення життєдіяльності людей.

Принцип демократизму у формуванні фіскально-регуляторного потенціалу бюджетної політики ґрунтується на привалюванні волі та інтересів народу перед корпоративними групами.

Принцип історизму у формуванні фіскально-регуляторного потенціалу бюджетної політики передбачає врахування історії становлення та розвитку останньої у конкретному середовищі в статичі та динаміці.

Принцип матеріалізму базується на ідентифікації окремих елементів (чинників) формування фіскально-регуляторного потенціалу бюджетної політики, розвиток яких детермінує еволюцію системи у цілому.

Принцип безперервності ґрунтується на твердженні, що процес формування фіскально-регуляторного потенціалу бюджетної політики є не одноразовим, а буде тривати й надалі. Цей принцип формує передумови для логічного і послідовного довгострокового використання бюджетної політики для забезпечення соціально-економічного розвитку держави.

Принцип реальності передбачає такий підхід до формування фінансово-регуляторного потенціалу бюджетної політики, згідно з яким за основу береться не умовне середовище, а реальна держава з її фактичним станом соціально-економічного розвитку, проблемами та перспективами.

Принцип системності базується на розумінні, що бюджетна політика є складною динамічною системою, яка складається з елементів, що у своїй сукупності визначають властивості системи. При цьому зміни хоча б в одному з елементів системи здійснюють суттєвий вплив на зміну властивостей системи у цілому.

Принцип комплексності формування фінансово-регуляторного потенціалу бюджетної політики ґрунтується на всебічному врахуванні основних і суміжних причинно-наслідкових зв'язків. Цей принцип передбачає комплексну діагностику всіх вхідних параметрів процесу, їх зміну та розвиток у динаміці, а також оцінку вихідних параметрів, у тому числі й їхній вплив на інші процеси.

Принцип передбачуваності базується на твердженні, що одним з основних критеріїв якості формування фінансово-регуляторного потенціалу бюджетної політики є стійкість останньої у розумінні передбачуваності (певною мірою) її трансформації під дією зовнішнього середовища, внутрішніх змін та управлінського впливу. Недотримання даного принципу створює ситуацію, за якої усвідомлений управлінський вплив на формування фінансово-регуляторного потенціалу бюджетної політики, по суті, унеможливується і на практиці реалізується не на базі наукового обґрунтування, а як мистецтво.

Принцип гнучкості формування фінансово-регуляторного потенціалу бюджетної політики передбачає здатність та можливість динамічного коригування останньої за умови суттєвих змін зовнішнього середовища. Цей принцип вимагає усвідомленого створення резервів та обґрунтування механізму здійснення адаптації бюджетної політики до змінних обставин.

Принцип збалансованості інтересів передбачає, що в процесі формування фінансово-регуляторного потенціалу бюджетної політики повинні бути враховані та максимально збалансовані інтереси всіх зацікавлених сторін (народу, держави, бізнесу).

Принцип відповідальності держави за стан формування бюджетної політики ґрунтується на усвідомленні, що державі у цьому процесі відведено роль єдиного суб'єкта управління. А отже, держава повинна бути гарантом і нести повну відповідальність за наявність бюджетної політики, її результативність та ефективність, а також за якість стану формування фінансово-регуляторного потенціалу бюджетної політики.

Принцип рівності юридичних і фізичних осіб перед законом базується на твердженні, що за формалізації і стандартизації сформованої бюджетної політики у законодавстві держави потрібно дотримуватися паритетних підходів до прав, обов'язків та відповідальності юридичних і фізичних осіб.

Принцип законності реалізації фінансово-регуляторного потенціалу бюджетної політики передбачає обов'язкову формалізацію у межах законодавчих актів держави технології практичної реалізації бюджетної політики та алгоритму оцінки її ефективності.

Принцип Оккама (не варто залучати нові сутності без крайньої на те потреби) у процесі формування і реалізації фінансово-регуляторного потенціалу бюджетної

політики проявляється через мінімізацію припущень у науковому обґрунтуванні, превалювання змісту над формою та максимізацію ефективності за рахунок оптимізації вторинного шуму.

Принцип неупередженості (об'єктивності) передбачає, що законодавча формалізація бюджетної політики повинна характеризуватися однозначністю і відсутністю подвійних стандартів.

Принцип взаємної відповідальності держави, юридичних і фізичних осіб ґрунтується на тому, що всі суб'єкти права впливають на практичну реалізацію фінансово-регуляторного потенціалу бюджетної політики і, відповідно, несуть відповідальність за її якість.

Принцип компетентності передбачає ідентифікацію і формалізацію компетенцій та морально-етичних стандартів, яким повинні відповідати суб'єкти реалізації фінансово-регуляторного потенціалу бюджетної політики.

Принцип транспарентності базується на тому, що процес реалізації фінансово-регуляторного потенціалу бюджетної політики повинен бути прозорим для громадськості. У цьому контексті важливе розроблення технології інформування громадян про стан формування і реалізації бюджетної політики.

Принцип ефективності передбачає, що одним з основних критеріїв оцінки якості реалізації фінансово-регуляторного потенціалу бюджетної політики є співвідношення отриманих кінцевих результатів до витрачених ресурсів.

Принцип результативності ґрунтується на зорієнтованості реалізації фінансово-регуляторного потенціалу бюджетної політики на заздалегідь визначені та формалізовані цілі.

Принцип відповідальності базується на твердженні, що за недосягнення запланованих результатів та рівня ефективності реалізації фінансово-регуляторного потенціалу бюджетної політики обов'язково повинні бути визначені та покарані винні особи.

Принцип зіставності і порівняльності передбачає, що технологія оцінки якості реалізації фінансово-регуляторного потенціалу бюджетної політики повинна спиратися на зіставлення та порівняння фактично отриманих результатів із запланованими. При цьому порівнюватися повинні значення заздалегідь визначених та формалізованих показників відповідно до підходу «ціль – показник – значення показника (фактичне та заплановане)».

Принцип обов'язковості проявляється через забезпечення систематичної оцінки якості реалізації фінансово-регуляторного потенціалу бюджетної політики.

Принцип гласності ґрунтується на тому, що сам процес формування та реалізації фінансово-регуляторного потенціалу бюджетної політики, а також оцінка його ефективності повинні бути максимально інформативно відкритим для громадськості.

Висновки. Таким чином, за результатами аналізу поглядів учених на принципи бюджетної політики нами визначено та охарактеризовано принципи формування та реалізації фінансово-регуляторного потенціалу бюджетної політики: мозаїчності, богоцентризму, коеволуції, тандемності, справедливості, науковості, гуманізму, демократизму, історизму, матеріалізму, безперервності, реальності, системності, комплексності, передбачуваності, гнучкості, збалансованості інтересів, відповідальності держави за стан формування бюджетної політики, рівності юридичних і фізичних осіб перед законом, законності, Оккама, неупередженості (об'єктивності),

взаємної відповідальності держави, юридичних і фізичних осіб, компетентності, транспарентності, ефективності, результативності, відповідальності, зіставності і порівняльності, обов'язковості, гласності.

Враховуючи актуальну потребу в обґрунтуванні логіки групування ідентифікованих принципів, нами запропоновано авторський підхід до їх систематизації,

який ґрунтується на класифікаційній ознаці «зв'язок зі структурними елементами бюджетної політики з позиції наукового підходу».

У подальших дослідженнях убачається за необхідне зосередження уваги на методологічному підході до оцінки фіскально-регуляторного потенціалу бюджетної політики.

Список використаних джерел:

1. Бояр А.О. Принципи функціонування бюджетної системи Європейського Союзу. Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Економічні науки. 2009. № 7. С. 199–203.
2. Дехтяр Н.А., Боярко І.М., Дейнека О.В. Порівняльна характеристика принципів реалізації бюджетної політики країн ЄС та України в частині формування державних видатків. Бізнес Інформ. 2013. № 8. С. 45–50.
3. Рябушка Л.Б., Веремчук Д.В. Бюджетно-податкова політика і в системі регулювання економічного розвитку держави. Вісник Сумського державного університету. 2008. № 3. С. 182–187.
4. Дем'янишин В. Теоретичні засади бюджетної політики. Світ фінансів. 2007. Вип. 1(10). С. 19–34.
5. Засади формування бюджетної політики держави: монографія / М.М. Єрмошенко, С.А. Єрохін, І.О. Плужніков та ін.; за наук. ред. д. е. н., проф. М.М. Єрмошенка. Київ: НАУ, 2003. 284 с.
6. Формування і функціонування бюджетної системи України: монографія / С.О. Булгакова, О.Т. Колодій, Л.В. Єрмошенко та ін.; за заг. ред. А.А. Мазараки. Київ: Книга. 2003. 344 с.
7. Пасічник Ю.В. Бюджетний потенціал економічного зростання в Україні: монографія. Донецьк: Юго-Восток, ЛТД, 2005. 642 с.
8. Мискін Ю.І. Сутність фіскально-регуляторного потенціалу бюджетної політики. Економіка та держава. 2018. № 4. С. 79–82.
9. Словник української мови: в 11 томах. URL: <http://sum.in.ua/s/pryncyp> (дата звернення: 28.07.2018).

УДК 336.76

Пехота А.В.,
аспірант кафедри фінансів,
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана

ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ «БІРЖОВИЙ РИНОК ЦІННИХ ПАПЕРІВ»

Пехота А.В. Визначення сутності поняття «біржовий ринок цінних паперів». У статті здійснено аналіз визначення поняття «біржовий ринок цінних паперів». На підставі синтезу тлумачень поняття «біржовий ринок цінних паперів» виділено найбільш поширені підходи, які використовуються у науковій літературі для визначення його сутності. Проаналізовано законодавство ЄС для адаптації національного законодавства України щодо «осучаснення» визначення сутності понять «регульований (організаційно оформлений) ринок» та «оператор регульованого ринку». Аналіз наукових праць та досліджень щодо сутності поняття біржового ринку цінних паперів дав змогу визначити основні характерні особливості, які є ключовими і покладаються в основу визначення поняття біржового ринку цінних паперів різними науковцями, та сформулювати власне визначення цієї дефініції.

Ключові слова: біржовий ринок цінних паперів, фондова біржа, регульовані ринки, визначення біржового ринку цінних паперів, сутність біржового ринку цінних паперів.

Пехота А.В. Определение сущности понятия «биржевой рынок ценных бумаг». В статье осуществлен анализ определения понятия «биржевой рынок ценных бумаг». На основании синтеза толкований понятия «биржевой рынок ценных бумаг» выделены наиболее распространенные подходы, используемые в научной литературе для определения его сущности. Проанализировано законодательство ЕС для адаптации национального законодательства Украины относительно «осовременивания» определения сущности понятия «регулируемый (организационно оформленный) рынок» и «оператор регулируемого рынка». Анализ научных трудов и исследований о сущности понятия биржевого рынка ценных бумаг позволил нам определить основные характерные особенности, которые являются ключевыми и полагаются в основу определения понятия биржевого рынка ценных бумаг различными учеными, и сформулировать собственное определение этой дефиниции.

Ключевые слова: биржевой рынок ценных бумаг, фондовая биржа, регулируемые рынки, определение биржевого рынка ценных бумаг, сущность биржевого рынка ценных бумаг.